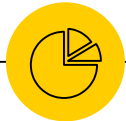

Pozorování, videostudie, analýza dokumentů

Gabriela Šimková
21. 10. 2016

Pozorování je běžná součást života – člověk neustále pozoruje množství věcí kolem sebe. Vědecké pozorování má však odlišný účel, obsah, průběh a výsledky.

“

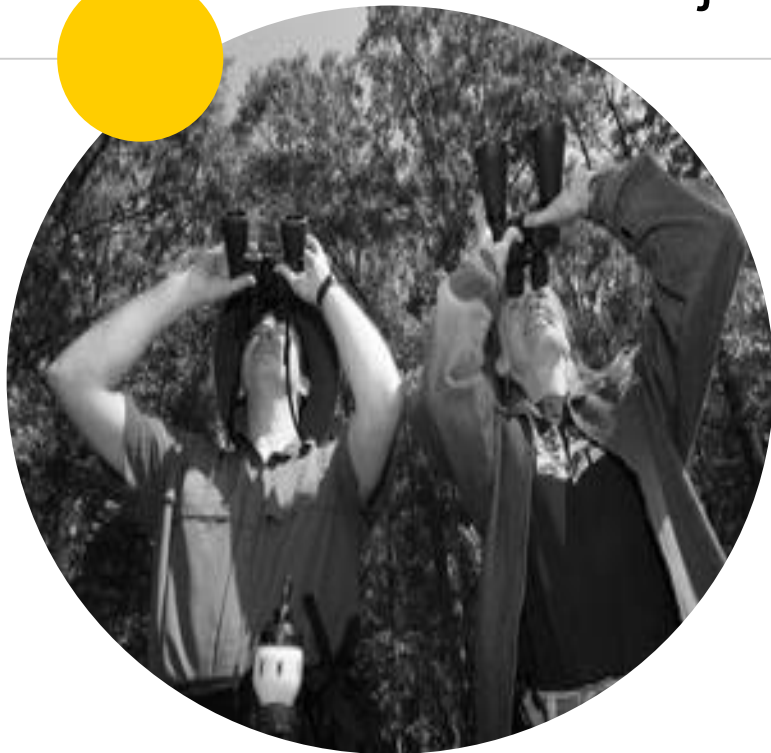
Pozorování

Mezi základní vlastnosti vědeckého pozorování řadíme:

- Plánovitost (předmět a čas pozorování jsou stanoveny dopředu, způsob pozorování je přesně určený a vyzkoušený)
- Systematičnost (pozorování se neuskutečňuje živelně, ale organizovaně v určitém čase nebo intervale)
- Objektivnost (pozorování je co nejméně ovlivněno subjektivními pocity a názory výzkumníka, náhodností a nepřesností)

Nejčastěji pozorujeme

- ⦿ Činnosti (verbální i neverbální)
- ⦿ Sociální vztahy
- ⦿ Prostředí

„Nie každé prostredie poskytuje ideálne možnosti na pozorovanie. Lepšie sa pozoruje v uzavretých alebo ohraničených priestoroch než v otvorených priestranstvách. Dobre sa pozoruje napríklad pieskovisko, kde sa hrajú deti, ale náročné na pozorovanie je celé detské ihrisko. Veľká plocha a množstvo detí na ihrisku komplikuje pozorovanie. Dobre sa pozoruje v herni alebo v obývačke. Špeciálnym problémom je školská trieda. Je to síce ohraničené prostredie, ale je tu okolo 30 aktérov, činnosti tu prebiehajú rýchlo a frekventovane sa aj striedajú. Pri pozorovaní v triede je nevyhnutné urobiť videonahrávku a podrobné pozorovanie urobiť z nej.“ (Gavora, 2010 <http://www.e-metodologia.fedu.uniba.sk/index.php/kapitoly/pozorovanie.php?id=i11>)

“

- Častá metoda etnografických nebo případových studií
- Samozřejmě součástí mnoha kvalitativních výzkumných činností
- Zapojení všech smyslů – vizuální, sluchové, čichové i pocitové vjemy
- Pozorování odhaluje výzkumníkovi i to, co by aktéři jinak nesdělovali

„Pozorování je velmi silným nástrojem, který nám pomáhá vcítit se do chování studentů v kurzu a poznat je více detailně. Pozorovatel sleduje studenty procházející kurzem – obvykle sledujeme, jak studenti interagují s prostředím kurzu a jak plní zadané úkoly. (...) Pozorování se mohou účastnit jak jednotlivci, tak skupiny studentů – pokud však volíme skupinové plnění, musíme tomu také přizpůsobit prostory, ve kterém se koná (obvykle počítačová učebna), navíc je třeba zajistit, že videonahrávka zaznamená činnost všech přítomných účastníků.“ (Černý a kol., 2015)

“

A black and white photograph of George Elton Mayo, an older man with glasses, wearing a dark suit and a bow tie. He is standing behind a podium, smiling and gesturing with his right hand. In the background, there is a large, ornate fireplace mantel with decorative items on it. To the right, a bookshelf filled with books is visible. Another man in a suit is seated at a desk behind Mayo, looking towards the camera. In the foreground, the back of a person's head and shoulders is visible, suggesting an audience. The overall setting appears to be a formal lecture or presentation.

George Elton Mayo

<https://www.youtube.com/watch?v=IxZoxN5IjFE>

Míra účasti na dění

- **Úplný účastník** – rovnoprávný člen skupiny, tráví s ní většinu času, členy neinformuje o své totožnosti – eticky problematické
- **Účastník jako pozorovatel** – rovnoprávný člen skupiny, tráví s ní většinu času, členové jsou informováni o jeho totožnosti
- **Pozorovatel jako účastník** – provádí pozorování, plní spíše roli tazatele, málo se zúčastňuje dění ve skupině, členové jsou informováni o jeho totožnosti
- **Úplný pozorovatel** – role vnějšího pozorovatele, neovlivňuje chování členů skupiny; lze převzít pouze na veřejných místech, ne v uzavřených komunitách, členové obvykle nejsou informováni o jeho totožnosti

Výzkumník je součástí
pozorovaného

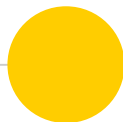
Identita výzkumníka je odhalena

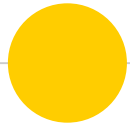
Účastník jako pozorovatel	Úplný účastník
Pozorovatel jako účastník	Úplný pozorovatel

Identita výzkumníka není odhalena

Výzkumník není součástí
pozorovaného

Skryté (zúčastněné i nezúčastněné, účastníci se chovají přirozeně)	Otevřené
Zúčastněné (pozorovatel je jedním z aktérů procesů a jevů, které pozoruje)	Nezúčastněné (videonahrávky)
Strukturované (realita se rozdělí na menší jevy, které se přesně pozorují, zaznamenávají a vyhodnocují)	Nestrukturované
V přirozené situaci (pozorovatel z odstupů a nezaujatě sleduje jevy v jejich přirozeném prostředí – naturalistické pozorování)	V umělé situaci
Sebe samého	Někoho jiného

Strukturované pozorování

důkladnější, pozorované jevy jsou vymezeny přesněji, jejich frekvence se dá spočítat, a proto se dají srovnat i mezi sebou; pozorování je rigoróznější, podrobnější, a proto poskytuje více informací o zkoumané realitě, než nestrukturované pozorování.

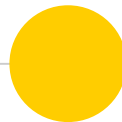
Základem jsou pozorované kategorie = jevy stejných vlastností (např. "navázání očního kontaktu se čtenářem")

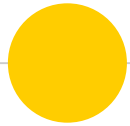
Existují pozorované kategorie, jejichž jevy se identifikují snáz, a kategorie, kde se jevy identifikují obtížněji -> **škála náročnosti identifikování kategorií**, kde na jedné straně škály jsou kategorie s nízkým stupněm vyvozování a na druhé straně kategorie s vysokým stupněm vyvozování (vyvozování = myšlenková aktivita pozorovatele při identifikování kategorie - zejména usuzování o znacích daného jevu, analýza kontextu, ve kterém se kategorie vyskytla a její odlišení od ostatních kategorií)

Kategorie s nízkým
stupněm vyvození

Kategorie s vysokým
stupněm vyvození

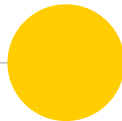
Zúčastněné pozorování

Patří mezi nejdůležitější metody kvalitativního výzkumu (nejčastěji užívané v etnografickém výzkumu a případových studiích) – soustředí se na hloubkový popis a analýzu nějakého jevu.

Volíme jej zejména v případech, pokud:

- Jev, který budeme zkoumat, je málo prozkoumaný
- Existují velké rozdíly mezi pohledy členů a nečlenů sledované skupiny
- Jev není přístupný pohledu osob mimo skupinu

Pozorovatel sbírá data, zatímco se účastní přirozeně se vyvíjejících životních situací. V průběhu pozorování používáme všechny dostupné prostředky pro sběr dat – rozhovory, deníky, audio a videonahrávky.

3 fáze pozorování

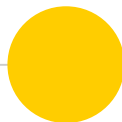

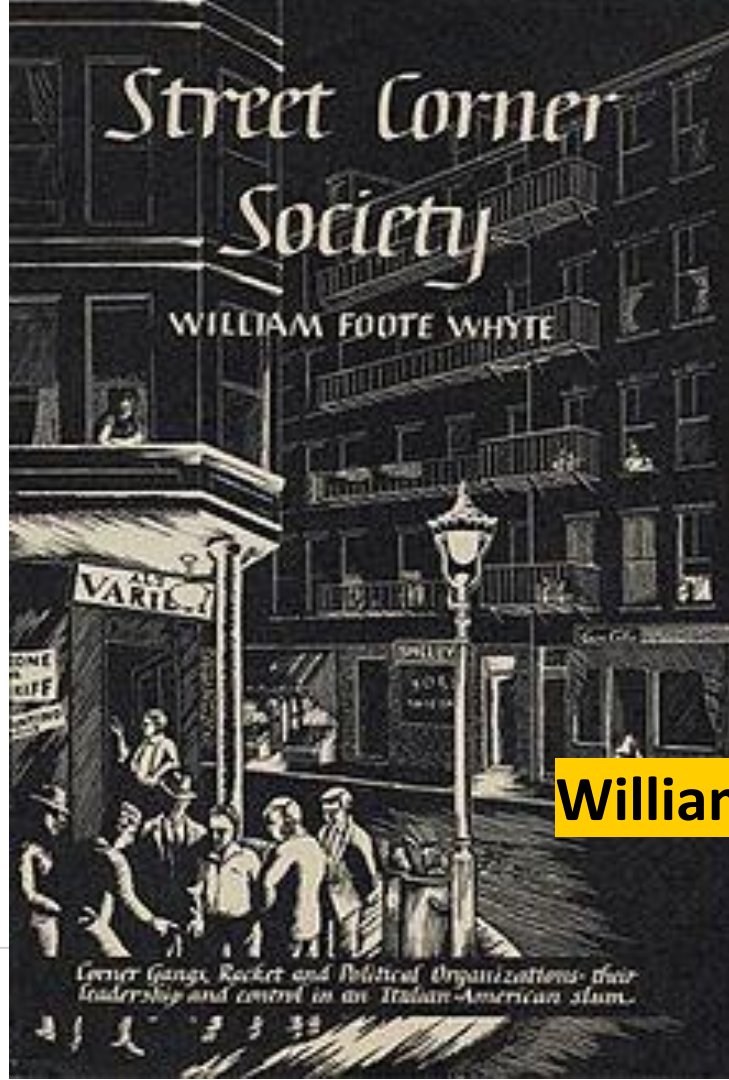

**Vliv pozorovatele na
zkoumané prostředí**

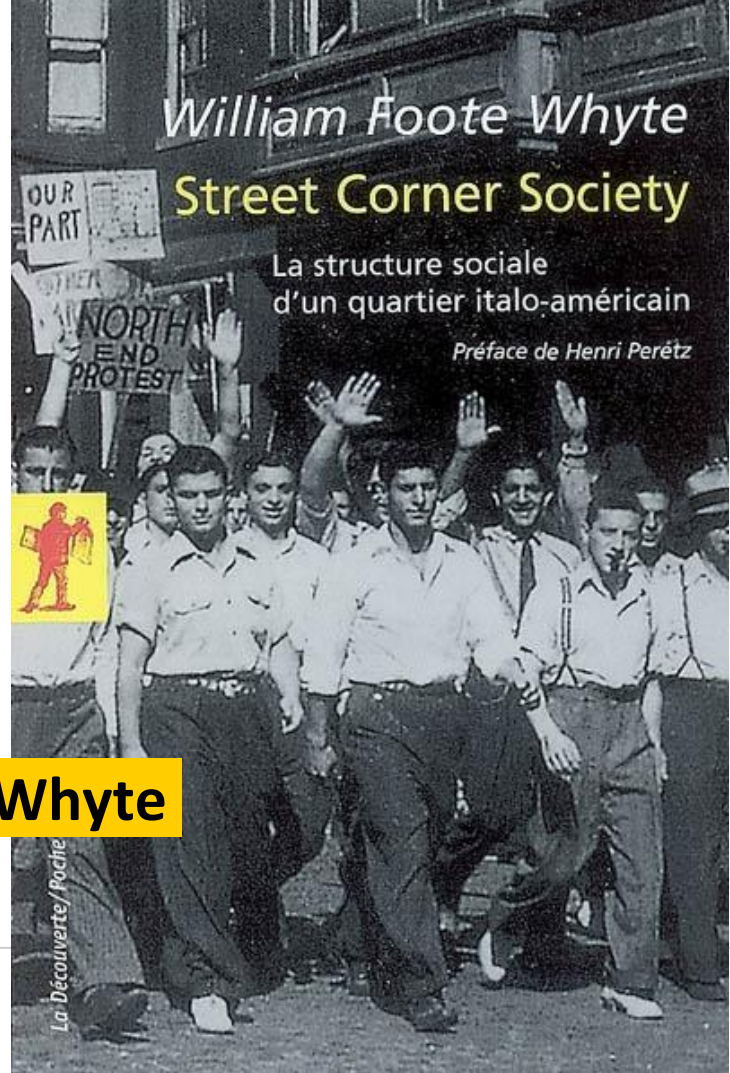
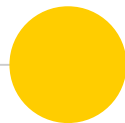

- je třeba zkoumané osoby přesvědčit, že nejsou hodnoceny, od/posuzovány, zkoušeny
- cílem je výzkum = získání zobecnitelných objektivních údajů, přičemž pozorované osoby zůstanou v anonymitě
- do pozorování nevstupují další osoby, které nemají s výzkumem nic společného
- když se pozorování opakuje, lidé si zvyknou a začnou se chovat víceméně přirozeně
- je třeba provést několik pozorování - první z nich je možné považovat za cvičné (dále se nezařazuje do výzkumných dat)

William Foote Whyte

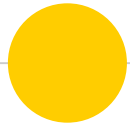

Leon Festinger

Teorie kognitivní disonance - létající loď a lhaní za peníze

Nezúčastněné (strukturované) pozorování, videostudie

Zpracování předem pořízené videonahrávky - audio a video záznamy poskytující nestranný, komplexní a autentický záznam dat

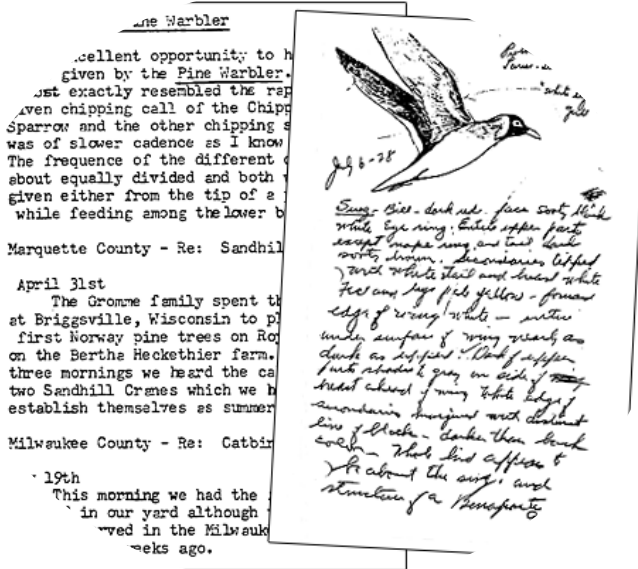
- nahrávku lze opakovaně přehrávat, a tím se důkladně seznámit s obsahem nahraného,
- nahrávku lze pouštět opakovaně, a tím si zkontrolovat již učiněné kódování,
- z nahrávky lze vystříhnout pouze situace, které výzkumníka zajímají
- děj lze zastavit a podrobně analyzovat konkrétní obraz (situaci),
- nahrávku může používat několik výzkumníků, kteří ji mohou použít pro různé výzkumné cíle,
- pomocí kódování téže nahrávky dvěma nezávislými výzkumníky lze zajistit reliabilitu kódování,
- nahrávku lze použít jako materiál při výzkumné metodě stimulovaného vybavování si z paměti
- Při analýze je možné zapojit i samotné aktéry výzkumu

Videografie

- proud etnografického výzkumu, který využívá video, analýzy lidského chování a jednání v sociálním prostředí
- vysvětlení účinků/efektů (např. vzdělávání)
- empirická analýza založená na dobře zachycené a dokumentované realitě
- levný způsob sběru dat, věrné zprostředkování procesů, záznam komplexního dění, možnost integrace kvalitativního a kvantitativního přístupu

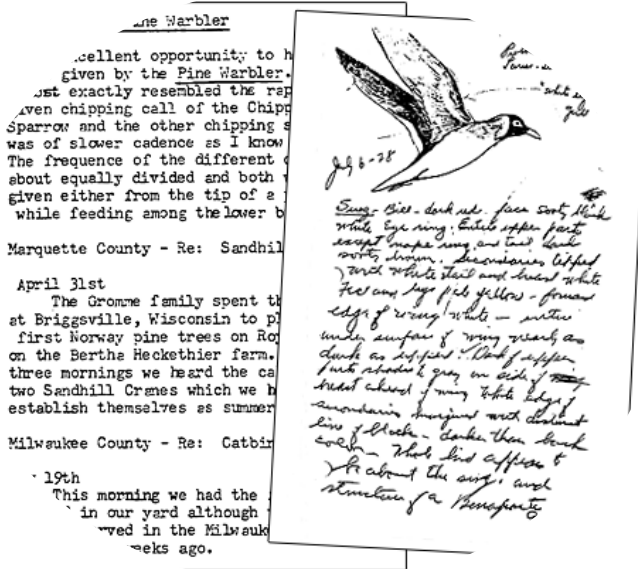
Záznam dat

- Záznamové archy vycházejí ze způsobu pozorování a vzorkování událostí a času
- Možnost záznamu času trvání a frekvence pozorovaných jednotek chování podle předem připravených kategorií
- Záznam je třeba pořídit buď přímo při pozorování (užívání různých symbolů či zkratek), nebo bezprostředně po něm

Druhy poznámek

- **Popisné poznámky** – portréty zkoumaných jedinců; rekonstrukce dialogů; popis prostředí; popis aktivit či události; popis chování výzkumníka
- **Reflektující poznámky** (úvahy výzkumníka o tom, co reflektuje) – reflexe toho, co se naučil a poznal; reflexe dosavadně užitých metod a procedur; reflexe etických problémů

1. Kdo je na scéně? Osoby, jež se účastní dění.
2. Co se děje? Všímáme si tří aspektů:
  - a) Které chování se opakuje a které není pravidelné? V jakých událostech se lidé angažují? Jaké prostředky se používají a jak jsou umístěny? Jak jsou aktivity organizovány, označovány, vysvětlovány, zdůvodňovány? Jaké rušivé kontexty je možné pozorovat?
  - b) Jak se k sobě lidé ve skupině chovají? Jaká je podstata těchto interakcí? Jaké mají lidé k sobě vztahy? Jaké statusy a role jsou v těchto interakcích zřejmé? Kdo dělá za koho rozhodnutí? Jak se lidé sami organizují, aby se interakce uskutečnila?
  - c) Jaký je obsah jejich konverzace? Jaká jsou běžná témata a která jsou výjimečná? Jaké příběhy si lidé vyprávějí? Jaký se používá jazyk, verbální i nonverbální? Jaké názory demonstruje obsah konverzace? Jakými formami se rozhovory řídí? Jaké procesy reflektují? Kdo mluví a kdo naslouchá?

3. Kde je scéna nebo skupina lokalizována? Jaké předměty a jaké okolí tvoří její kontext? Jaké se používají nebo vytvářejí technologie? Jak se skupina rozmísťuje a využívá prostor a předměty? Co se konzumuje a co se vyrábí? Jaké pohledy, zvuky, vůně a ostatní smyslové jevy jsou přítomné v kontextu skupiny?
4. Kdy se skupina schází? Jak často se skupina schází a jak jsou schůzky dlouhé? Jak si skupina rozvrhuje čas? Jak členové skupiny vnímají svoji budoucnost?
5. Jak jsou identifikované elementy propojené (z pohledu pozorovatele, resp. účastníků)? Jak se zachovává stabilita? Jak dochází ke změně? Jaká pravidla, normy řídí sociální organizaci skupiny? V jaké relaci je tato skupina k ostatním skupinám, organizacím, institucím?
6. Proč se skupina chová tak, jak se chová? Jaké významy účastníci přisuzují tomu, co dělají? Jaká je historie skupiny? Jaké symboly, tradice, hodnoty a světové názory je možné najít ve skupině?

Analýza dokumentů a fyzických dat

⦿ Dokumenty (= data, která vznikla v minulosti, byla pořízena někým jiným než výzkumníkem a pro jiný účel, než jaký má aktuální výzkum) můžeme dělit na:

Současné (vznikly v době zkoumané události)

Retrospektivní (vznikly po uvažované události)

Primární (vytvořeny přímými svědky události)

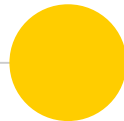
Sekundární (vznikly pomocí primárních dokumentů)

Analýza dokumentů otevírá přístup k informacím, které by se jiným způsobem těžko získaly. Druhou výhodou je okolnost, že data nejsou vystavena působení zdrojů chyb nebo zkreslení, jež vznikají při uskutečňování rozhovorů nebo pozorování, měření a testování. V těchto případech přítomnost výzkumníka nebo jiné faktory v důsledku výzkumných aktivit ovlivňují myšlení a chování zkoumaných jedinců. Subjektivita výzkumníka hraje roli při výběru dokumentů, ale ne v informacích, které jsou obsaženy v dokumentech

“

- Cílem obsahové analýzy je popsat a pochopit obsahovou strukturu textu
- Slovní vyjádření obsahu dokumentu v přirozeném jazyce je transformováno do kódů a kategorií
- Buduje na systematickosti, měření četností kategorií a zevšeobecnování jevů, navíc se snaží o porozumění výpovědí v kontextu zkoumaného textu – sledovat můžeme například změny názorů, různou míru konzistence vůči určitému stanovisku atp.

Čas na vaše dotazy.

“